

ДОВІРЧЕ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ПІСЛЯ СМЕРТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

TRUST MANAGEMENT OF PROPERTY ON THE INTERNET AFTER THE DEATH OF AN INDIVIDUAL

Токарева В.О., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного права

Національний університет «Одеська юридична академія»

Личко В.С., к.ю.н.,
доцент кафедри загальної теорії права та держави

Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена розгляду довірчого управління майном в мережі Інтернет після смерті фізичної особи. Проаналізовано, що користувачі можуть визначити долю спадкового майна та коло осіб яким надавати доступ до об'єктів шляхом залишення спеціального розпорядження на цифровій платформі. Встановлено, що правове регулювання надання доступу до цифрових акаунтів на випадок смерті особи варіюється в різних державах та юрисдикціях. Особливість законодавчого підходу надання доступу до цифрових речей після смерті фізичної особи в США проявляється саме у акценті надання довірчого доступу до акаунту третій особі. Встановлено, що Єдиним законом про довірчий доступ до цифрових активів США передбачена черговість надання доступу до управління акаунтом, його вмістом та цифрових речей, де пріоритет надається спеціальному розпорядженню залишеному на цифровій платформі. У разі залишення електронного розпорядження на платформі та іншого документу (заповіту, трасту, довіреності тощо) вищу силу має електронне розпорядження.

Проведено порівняльний аналіз підходів до надання доступу до акаунтів в мережі Інтернет після смерті фізичної особи у США, Франції, Німеччині та Іспанії. Встановлено, що надання доступу до акаунту може супроводжуватися наданням доступу до персональних даних, об'єктів інтелектуальної власності, особистого листування, не лише померлого, а в тому числі третіх осіб.

З'ясовано, що можливість спадкування цифрових речей за українським законодавством впливає положення про те, що до складу спадщини не входять права та обов'язки які невіддільно пов'язані із особою спадкодавця, в тому числі особисті немайнові права. В свою чергу право на створення акаунта надається певно визначеній особі, яка надала свої персональні дані під час реєстрації на платформі а умови користувацьких угод можуть обмежувати право доступу третіх осіб до акаунта без прямої згоди користувача.

Ключові слова: цивільні правовідносини, спадкові правовідносини, спадщина, довірче управління майном, довірчі відносини, довірна власність, договір, зобов'язання, право власності, недоторканність приватного життя.

Summary. The article analyses the fiduciary management of property on the Internet after the death of an individual. It is analysed that users can determine the fate of inherited property and the circle of persons to whom access to the objects should be granted by leaving a special order on a digital platform. It is established that the legal regulation of granting access to digital accounts in the event of a person's death varies from State to State and jurisdiction to jurisdiction. The peculiarity of the legislative approach to granting access to digital items after the death of an individual in the United States is manifested in the emphasis on granting fiduciary access to the account to a third party. The author establishes that the Uniform Uniform Digital Assets Trust Act of the United States provides for the priority of granting access to account management, its contents and digital items, with priority given to a special order left on a digital platform. In case of leaving an electronic order on the platform and another document (will, trust, power of attorney, etc.), the electronic order takes precedence.

A comparative analysis of the approaches to granting access to Internet accounts after the death of an individual in the USA, France, Germany and Spain are provided. The author establishes that granting access to an account may be accompanied by granting access to personal data, intellectual property objects, personal correspondence, not only of the deceased, but also of third parties.

It is established that the possibility of inheriting digital things under Ukrainian law is subject to the provision that the inheritance does not include rights and obligations which are inextricably linked to the personality of the testator, including personal non-property rights. In turn, the right to create an account is granted to a certain person who has provided his or her personal data during registration on the platform, and the terms of user agreements may restrict the right of third parties to access the account without the express consent of the user.

Key words: civil legal relations, inheritance relations, inheritance, trust management of property, trust relations, trust property, contract, obligations, property rights, privacy.

Постановка проблеми. Становлення цифрового суспільства обумовлюється виникненням та розвитком новітніх інформаційно комунікаційних технологій, які справляють вагомий вплив на традиційні інститути та цивільного права, та потребують їх адаптації до нових умов. Бурхливий розвиток інформаційно комунікаційних технологій ставить виклики перед правовою системою, дедалі більшою мірою торкається проблем спадкового права та зобов'язального права. Отримання доступу до цифрових речей після смерті фізичної особи виходить за рамки традиційної сфери дії норм приватного права, ставлячи перед правниками складний комплекс питань, стосовно спадкування, виконання договірних зобов'язань, проблеми захисту персональних даних та недоторканності приватного життя.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є теоретичний аналіз практики та доктринальних підходів довірчого управління майном в мережі Інтернет та правового врегулювання надання доступу до цифрових речей у разі смерті особи.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація суспільства вплинула на цивільний обіг, розширивши коло об'єктів, за рахунок цифрових речей. Об'єктивно зумовлене розширення цивільних благ, існуючих виключно у цифровому середовищі, відносно яких можуть виникати цивільні права та обов'язки призвели до внесення змін до ЦК України Законом України від 10.08.2023 року, доповнивши перелік об'єктів цивільних прав ст. 177 категорією «цифрові речі». Визначивши цифрові речі у ст. 179-1 ЦК України, як блага, які створюються та існують виключно у цифровому середовищі та мають майнову цінність, до яких відносяться, віртуальні активи, цифровий контент та інші блага [1].

Таким чином, в умовах потужного розвитку електронного урядування, майданчиків електронної комерції, соціальних мереж, ігрових платформ та категорії «цифрова ідентичність» постає питання долі цифрових речей які залишаються в віртуальному середовищі після смерті людини. Насьогодні компанії GAFAM (GAFA – Google,

Apple, Facebook, Amazon або GAFAM – Google, Apple, Facebook, Amazon) надають користувачам можливість залишити розпорядження на платформах якими призначити особу яка отримає доступу до акаунту на випадок їх смерті або залишити розпорядження про видалення акаунта. Поряд із цим користувацька угода може передбачати обмеження відносно надання доступу до акаунту у разі смерті особи. Обмеження на розкриття даних акаунту та доступу до інших цифрових речей можуть також передбачатися у законодавстві.

Наразі, поширюється число компаній у мережі Інтернет, які пропонують управління цифровими речами та «цифровою спадщиною» як вони розпорядження залишені на випадок смерті. Такі компанії можуть надавати послуги: консалтингу щодо управління цифровими речами; видалення цифрового сліду, управління анулюванням обліковими записами та видалення будь-яких слідів присутності померлої особи в Інтернеті; управління акаунтами та пароллями доступу до цифрових послуг, щоб після смерті користувача їх можна було використовувати для виконання його останнього розпорядження (слід брати до уваги, що паролі можуть змінюватися зі спливом часу [2]).

Водночас, правові підходи щодо надання доступу до цифрових акаунтів на випадок смерті особи варіюється в різних державах та юрисдикціях, крім того законодавства у сфері захисту персональних даних може передбачати обмеження доступу до таких даних.

В США обґрунтування відмови надання доступу до акаунтів померлих користувачів компанії посиляються на ст. 2702 Акту про зберігання повідомлень, яка передбачає заборону для професійних постачальників послуг розкривати вміст повідомлень які зберігаються на платформах. Водночас ст. 2702 Акта про зберігання повідомлень містить виключення із загального правила про заборони розкриття даних, зокрема, яка передбачає можливість розкриття повідомлень третім особам за наявності згоди відправника повідомлення, одержувача або користувача. Виходячи з даного виключення, можливість надання доступу до облікового запису третім особам може бути реалізовано лише у разі, якщо користувач безпосередньо висловив згоду на таке розкриття даних та надання доступу до акаунту.

Саме з положення про виключення передбачені ст. 2702 справили вплив на формування підходу відносно надання доступу до цифрових активів в США. Єдиний закон про довірчий доступ до цифрових активів США передбачає положення надання доступу до акаунту третім особам. Власнику облікового запису надано право визначити долю належних йому акаунтів, визначити повноваження управителя, обсяг даних, до яких надати доступ, шляхом залишення спеціального заповідального розпорядження. Таким чином надання доступу до акаунту третім особам може бути реалізовано лише у випадку, якщо користувач безпосередньо висловив свою волю та надав згоду на такий доступ до облікового запису.

Єдиний закон про довірчий доступ до цифрових активів, у розділі 4. передбачає черговість пріоритетів розпоряджень користувача щодо розкриття цифрових активів: (а) користувач за допомогою онлайн-інструментів може дати розпорядження зберігачу (цифровій платформі) надати доступ певній третій особі або не надавати деякі або всі цифрові активи користувача, включаючи вміст електронних повідомлень. У разі відмінностей, які містяться у електронному розпорядженні, від інших розпоряджень як заповіті, траст, довіреність або інший документ або загальних правил користувацької угоди, вищу силу має електронне розпорядження, якщо користувач в будь-який час може самостійно змінювати або видалити таке розпорядження; (б) якщо користувач не використав онлайн-інструмент щоб залишити розпорядження відповідно до попереднього підпункту (а) або якщо зберігач (цифрова

платформа) не надає онлайн-інструменти, користувач може дозволити або заборонити в заповіті, трасті, довіреності або іншому документі розкриття третім особам деяких або всіх його цифрових активів, включаючи вміст електронних повідомлень, надісланих або отриманих користувачем; (с) якщо користувач не залишив розпоряджень а ні в письмовій, а ні в електронній формі, мають застосовуватися загальні умови надання послуг, якщо загальні умови користування не регулюють таку ситуацію мають застосовуватися положення акті.

Враховуючи викладене, Єдиний закон про довірчий доступ до цифрових активів передбачає пріоритетність розпорядження акаунтом залишеним на цифровій платформі поряд із заповітом, трастом, довіреністю та іншими документами. Водночас якщо особа залишила електронне розпорядження та інший документ щодо розпорядження своїм майном, може виникати проблема визначення черговості вираження останньої волі, що може призвести до спору. Якщо порівнювати із письмовим документом який виражає волю особи, посвідченими нотаріально, то електронне достовірність особи яка залишила розпорядження на платформі може бути перевірене лише платформою за допомогою введення логін, пароллю та інших можливих засобів автентифікації. Порід із цим, очевидною користістю цифрового розпорядження є можливість мінімізації витрат щодо залишення своєї волі на розподілення майном для користувача.

Загалом американський підхід правозастосовників і законодавців засновується на ідеї довірчого управління акаунтом на випадок смерті.

Означений підхід, акцент саме на доступ до управління майном прослідковується у справі Аджемян проти Yahoo!, де родичі померлого звернулися до суду з вимогою визнання за спадкоємцями братом та сестрою, як управителями майна померлого, права на доступ до акаунта після його смерті. Після довготривалого розгляду справи, через відсутність будь-яких залишених розпоряджень відносно цифрових речей спадкодавцем за життя Верховний суд штату Массачусетс 2017 року в решті решт виніс рішення про відсутність підстав не надати доступ до акаунту електронної пошти родичам спадкодавця як управителям його спадщини [3].

Через специфіку цифрового середовища Дж. Буйтелар ставить питання про існування категорії приватність після смерті фізичної особи, під якою може розумітися особисте немайнове право користувача на посмертну конфіденційність, як право людини визначати, яким чином зберігатиметься і контролюватиметься її цифрова спадщина, тобто, дані про неї (такі як репутація, честь та гідність, конфіденційні дані тощо), залишені в віртуальному світі після її смерті [4]. Разом з тим на сьогодні Регламент ЄС 2016/679 передбачає захист персональних даних виключно живих суб'єктів даних (держави-члени ЄС мають право передбачити на рівні внутрішнього законодавства правила, що стосуються обробки персональних даних померлих осіб).

Таким чином, в умовах розвитку автоматизованих систем які навчаються на аналізі та обробці даних, цифрові платформи зацікавлені у переведенні акаунтів у пам'ятний статус, оскільки обробка даних та акаунтів померлих не потребує дотримання суворого законодавства відносно захисту персональних даних. Слід також зазначити, що надання доступу до акаунту спадкоємцям у тому ж вигляді який мав користувач, може супроводжуватися доступом до персональних даних, об'єктів інтелектуальної власності, особистого листування, не лише померлого, а в тому числі третіх осіб. В результаті постають питання забезпечення захисту персональних даних третіх осіб, інтереси яких можуть бути порушені в результаті розкриття листування із померлим.

Дж. Лі стверджує, що цифрові активи надають високий рівень доступу до персональної інформації, що не недо-

ступна фізичним активам, як за характером, так і за обсягом, що цифрові активи часто надають доступ до прямих трансляцій у режимі реального часу, в яких беруть участь користувачі акаунтів, і, таким чином, надаючи доступ до цифрових активів третіх осіб. Вчений розрізняє цифрові та фізичні активи. З метою захисту приватного життя всіх користувачів, як живих, так і померлих, довірчий доступ до акаунтів має бути обмежений лише цифровими активами конкретного померлого. А платформи мають обмежувати доступ фідуціарія та виключати цифрові активи інших користувачів (тобто з якими спадкодавець вів листування). На думку науковця найкращим способом вирішення ситуації має стати надання доступу акаунту спадкодавця для реалізації певних задач ознайомлення із даними, проте управитель має не замінювати користувача в правовідносинах із платформою за користувацькою угодою [5]. Разом з тим, постають питання: хто має на кого має покладатися обов'язок визначати долю стосовно доцільності надання доступу до всіх об'єктів з яких складається акаунт або обмеження надання певними цифровими речами; у разі передбачення у законодавстві конструкції обмеженого доступу для довірчого управління акаунтом з метою виконання певної задачі, постає питання, на кого має покладатися обов'язок відділення цифрових речей як таких, яким може бути наданий доступ та слугують виконанню мети та таких, що не слугують меті.

У деякій мірі схожий підхід США демонструє Закон про цифрові заповіти та ЦК Каталонії. За даними нормативно-правовими актами особа може залишити цифрові заповіти на випадок смерті, щоб після її смерті спадкоємець або заповідач, або особа, призначена для їх виконання, могла представляти спадкодавця діяти перед постачальниками цифрових послуг, де він має активний акаунт [6]. Користувач встановлює завдання, які необхідно виконати, зокрема: повідомити цифрові платформи про його смерть; вимагати видалити активний акаунт; вимагати платформу виконати умови договору або активувати умови встановлені на випадок смерті користувача; вимагати платформу надати копії будь-яких залишених цифрових записів.

Закон про цифрові заповіти Каталонії передбачає, що особи, відповідальні за виконання цифрових заповітів, не можуть мати доступ до вмісту рахунків або цифрових записів, якщо користувач про це не зазначить у заповіті або не буде прийняте відповідне рішення суду. Відшкодування витрат пов'язаних з виконанням цифрового заповіту, задовольняється за рахунок спадкової маси, якщо заповідач не зазначив інше. Окрім того, в цифровому заповіті можна призначити особу (спадкоємця або іншу особу) відповідальну за виконання заповіту. В тому числі можна призначити юридичну особу, наприклад, компанію з управління цифровим майном або фізичну особу, яка має бути проінформована про існування цифрового заповіту після його смерті. За відсутності такої прямої вказівки виконання цифрового заповіту покладається на спадкоємця або іншого представника, який може бути відповідальним за виконання заповіту.

Відмінний підхід демонструють правозастосувачі Німеччини, де Федеральний Верховний суд у 2018 році ухвалив рішення на користь батьків померлої дівчинки. Суд визнав права батьків на доступ до акаунту Facebook, а щоденники, листування в якості матеріальних речей які переходять як об'єкти спадщини до спадкоємців відповідно до положень ст. 1922(1) ЦК Німеччини. Суд обґрунтував своє рішення застосуванням принципу уні-

версального правонаступництва за яким право вимоги переходять за користувацькою угодою до спадкоємців за законом [7]. Т. Мік та К. Сейн наголошують увагу на значенні принципу універсального правонаступництва, притаманного державам романо-германської правової системи для прийняття рішення та успадкування доступу до акаунтів [8].

Разом з тим, К.Г. Некіт звертає увагу, що позиція Т. Мік та К. Сейн є хибною, оскільки особисті договори, як правило, не підлягають універсальному правонаступництву згідно зі спадковим правом. В свою чергу користувачі із платформами соціальних мереж, як правило, укладають саме особисті договори до того ж зазвичай в умовах користувацьких угод зазначається, що користуватися акаунтом надається певно визначеному користувачу та заборону передавати доступ до акаунту іншим особам, якщо це прямо не передбачено [9]. За українським законодавством не можна успадкувати права та обов'язки які нерозривно пов'язані із особою спадкодавця та особисті немайнові права [10]. В свою чергу право на створення акаунта, як раз надається певно визначеній особі, яка надала свої персональні данні під час реєстрації на платформі. Відповідно, можливість доступу до акаунту не може передаватися у порядку спадкування.

Насьогодні найбільш комплексний підхід до питань спадкування цифрових речей, які залишаються після смерті фізичної особи у мережі в Інтернет, що враховує специфіку функціонування цифрової ідентичності, розроблено у Франції. Законодавство передбачає право залишати розпорядження щодо долі цифрових речей, які мають пріоритет над положеннями користувацької угоди, які можуть містити положення щодо розпорядження цифровими речами. Користувач може залишити розпорядження щоб після його смерті цифрова платформа видалила або надала доступ до цифрових активів певно визначеним особам.

Законодавство Франції передбачає категорії загальних розпоряджень (які стосуються усіх акаунтів які фізична особа створила та залишила у мережі) які підлягають реєстрації у спеціально уповноважених державних органах та спеціальні розпорядження які реєструються на цифрових платформах по відношенню до певного акаунту (цифрового майна) та не вимагають звернення до будь-яких третіх осіб. Спадкодавець може призначити виконавця розпоряджень уповноваженого вимагати виконання останньої волі від цифрових платформ.

У разі, якщо виконавця не було призначено, то його функції мають право здійснювати спадкоємці користувача. Якщо користувач помер, не залишивши жодних розпоряджень на випадок смерті, то спадкоємці можуть отримати доступ до цифрових активів межах, необхідних для вступу у спадщину та управління майном.

Висновки. З урахуванням практики зарубіжних держав, змінами у законодавстві щодо визнання за цифровими речами статус об'єктів цивільних прав, в умовах комплексу проблемних питань які виникають стосовно забезпечення доступу до акаунтів у разі смерті фізичної особи та спадкування, цифрових речей, застосування конструкції довірчого управління майном та призначення особи уповноваженої управляти акаунтами та виконувати цифрові розпорядження у разі смерті в мережі Інтернет може стати найбільш ефективною правовою конструкцією для забезпечення інтересів спадкоємці та виконання останньої волі спадкодавця по відношенню до цифрових об'єктів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав від 10.08.2023 № 3320-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 90. ст. 344.
2. McCarthy L. Digital assets and intestacy. *Boston University Journal of Science and Technol Law*. 2015. № 21(2). P. 384–412. URL: https://www.bu.edu/jostl/files/2015/12/McCARTHY_NOTE_FINAL-web.pdf

3. The Massachusetts Supreme Judicial Court *Ajemian v. Yahoo!, Inc.* 16 October 2017. URL: <https://law.justia.com/cases/massachusetts/supreme-court/2017/sjc-12237.html>
4. Buitelaar J.C. Post-mortem privacy and informational self-determination. *Ethics and Information Technology*. 2017. № 2. Vol. 19. P. 129–142.
5. Lee J. Death and Live Feeds: Privacy Protection in Fiduciary Access to Digital Assets. *Columbia Business and Law Review*. 2015. № 2. P. 644–693. URL: <https://ssrn.com/abstract=2591411>
6. Cerrillo-i-Martínez A. How do we provide the digital footprint with eternal rest? Some criteria for legislation regulating digital wills. *Computer Law and Security Review*. 2018. № 34(5). P. 1119–1130.
7. Bundesgerichtshof, Order of 12 July 2018 URL: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=763e32ddfeac8a10c62fbc1bd813c35&nr=86602&pos=0&anz=1>
8. Mikk T., Sein K. Digital Inheritance: Heirs' Right to Claim Access to Online Accounts under Estonian Law. *Juridica International*. 2018. № 27. P. 117–128. URL: https://www.researchgate.net/publication/328658520_Digital_Inheritance_Heirs%27_Right_to_Claim_Access_to_Online_Accounts_under_Estonian_Law
9. Nekit K. Fiduciary management of a social media account. *Trusts & Trustees*. 2020. № 4. Vol. 26. P. 295–302.
10. Міністерство Юстиції України. Роз'яснення від 11.10.2011. Окремі питання спадкування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0064323-11>